

Rácz András

Moldova – a külső függések csapdájában

Jelen tanulmány a 2009 áprilisában lezajlott moldovai parlamenti választás körül kirobbant konfliktust annak tágabb külpolitikai környezetében kísérel meg értelmezni. Ennek megfelelően az első részben röviden áttekinti Moldova történetét és a Moldova–Transznyisztria konfliktust, amely máig ható módon meghatározza az ország fejlődését és belpolitikai folyamatait egyaránt. Ezt követően az áprilisi parlamenti választás előzményeit, lebonyolítását, és az ennek kapcsán kitört zavargásokat igyekszik górcső alá venni, nem megkerülve a konfliktus moldáv–román dimenzióját sem.

Az első pillantásra talán tágnak tűnő fókusz az indokolja, hogy Moldovában az ország történetéből, lakosságának összetételéből és a transznyisztriai konfliktus létéből adódóan minden parlamenti választás egyben orientációs választás is. A földrajzilag két, a befolyási övezeteket tekintve három, nála sokkal erősebb állam közé „szorult” Moldova egész történelme során ki volt szolgáltatva szomszédai érdekeinek, politikai és gazdasági értelemben egyaránt. A külső meghatározottságnak tulajdonképpen egyenes következménye, hogy a Szovjetunió megszűnése óta a moldovai választásokon erős parlamenti pozíciót szinte mindig csak olyan párt tudott szerezni, amelyik markánsan felvállalta egyik vagy másik külső hatalom érdekeinek képviselőt. Nem volt ez másképp a 2009 áprilisában sem.

Ennek a külpolitikai meghatározottságnak a megértéséhez viszont elengedhetetlenül szükséges ismerni Moldova történetét, különös tekintettel a román és orosz orientációk küzdelmére, valamint a transznyisztriai konfliktusra.

Történeti áttekintés

A mai Moldovai Köztársaság területe történelme során a függetlenséghez a 15. században, III. Ștefan cel Mare uralkodása (1457–1504) alatt járt a legközelebb. A Moldva teljes, a Kárpátoktól a Dnyeszterig terjedő területét uraló, kiváló politikusi és katonai képességekkel megáldott fejedelmek ügyesen használta ki, hogy országa a térség mind a négy meghatározó hatalma – a Lengyel Királyság, a Magyar Királyság, az Oszmán Birodalom és az Arany Horda – számára a periférián helyezkedik el, így háborúk és ügyes kompromisszumok révén meg tudta őrizni országa különállását. Halála után azonban Moldva a török birodalom hűbérese lett. Az orosz–török háborút lezáró 1812-es bukaresti béke értelmében a Dnyeszter és a Prut közötti területek az Orosz Birodalomhoz kerültek, 1828-ban pedig megszervezték belőlük a besszarábiai kormányzóságot.

A 1917-es orosz forradalmat követően Besszarábiában is fordulatra került sor. A cári hadseregben szolgált, ám hazatért besszarábiai katonák létrehozták saját kato-

natanácsaikat, és a nemzeti érzelmű értelmiség támogatásával felállították az ideiglenes nemzetgyűlést, amely a Sfatul Țării nevet kapta. Az új nemzetgyűlés december 15-én (a régi naptár szerint november 21-én) kikiáltotta a Moldáviai Demokratikus Köztársaságot. A formációt az Orosz Birodalom keretein belül hozták létre, a függetlenedés kérdését egyelőre nyitva hagyták. A román hadsereg viszont, kihasználva, hogy az októberi kommunista hatalomátvételt követően lényegében megszűnt az orosz központi hatalom, 1918 januárjának első napjaiban behatolt Besszarábiába. Tette ezt annak ellenére, hogy Román Királyság az Orosz Birodalom szövetségese volt a központi hatalmak elleni harcban. A román megszálló erők nyomása alatt a Sfatul Țării február 6-án (január 24-én) kikiáltotta a tartomány függetlenségét. Március közepén az antant hatalmak közvetítésével a bukaresti tárgyalásokon született egy román–oroszmegállapodás, amely kötelezte Romániát, hogy két hónapon belül vonja ki csapatait Besszarábiából. Ennél a jóval korábban, április 9-én (március 27-én), tehát még a román megszálló erők jelenlétében a Sfatul Țării megszavazta a Román Királysággal való egyesülést. Ezzel létrejött a Besszarábiát is magában foglaló Nagy-Románia, melynek északkeleti határa a Dnyeszter folyó lett, egészen 1940-ig. (Ezt a területi változást az 1920-as párizsi békek el is ismerték, ám Moszkva nem.) A Dnyesztertől keletre eső területek viszont megmaradtak orosz, később szovjet fennhatóság alatt, először az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság részeként, majd 1924-től a Moldovai Autonóm SZSZK keretében.

A mai Moldova területének sorsa a második világháború elején vett újabb fordulatot. A Ribbentrop–Molotov-paktum értelmében 1940-ben a Szovjetunió megszállta a Dnyeszter és a Prut közti területeket is,

mintegy visszaszerezve ezzel a hajdani besszarábi kormányzóságot. A Franciaország 1940-es veresége miatt meggyengült Románia kénytelen volt harc nélkül átadni a területet, ahol így – a Moldovai Autonóm SZSZK kibővítésével – létrejött a Moldáv Szovjet Szocialista Köztársaság. (Ezzel egy időben leválasztották Besszarábia három déli, a Fekete-tenger melletti megyéjét, és az Ukrán SZSZK-hoz csatolták őket. Ez a területi módosítás sem a második világháborút, sem a Szovjetunió szétesését követően nem változott, a korábbi három megye most is Ukrajnához tartozik. Ez az oka annak, hogy a mai Moldovának – ellentétben a történelmi Besszarábiával – nincs közvetlen tengeri kijárata.) Ez azonban csak alig fél évig létezhetett, ugyanis a Szovjetunió elleni hadműveletek 1941-es megindulása után Románia újra magához csatolta Besszarábiát és a Dnyesztertől keletre eső területeket is. A Vörös Hadsereg 1944-es hadműveleteit követően Besszarábiát ismét a Szovjetunióhoz csatolták. A változást a háborút lezáró békeszerződések is elismerték. Az újjászervezett Moldáv SZSZK 1990–1991-ig állt fenn, és területe magában foglalta a mai Moldovai Köztársaság Dnyesztertől keletre eső részeit is.

Az autonómiától a polgárháborúig

A nyolcvanas évek végén a Szovjetunióban a központi hatalom gyengülésével etnikai, vallási, kulturális stb. alapon egyre erősödtek a peremterületek önállósodási törekvései. Nem volt ez másképp a Moldáv SZSZK-ban sem, amely a román anyanyelvű többségi lakosságra (akkor mintegy 64,5%) támaszkodva már 1990 júniusában kinyilvánította szuverenitását. A kisebbség-

ben lévő orosz és ukrán etnikumú lakosság viszont attól tartott, hogy a függetlenedő Moldova a későbbiekben esetleg csatlakozni kíván Romániához, ezért a Dnyesztertől keletre eső területek 1990. szeptember 2-án létrehozták a Dnyeszteren Túli Szovjet Szocialista Köztársaságot.

A Szovjetunió felbomlásának folyamatát, és különösen a Janajev-puccs kudarcát kihasználva 1991. augusztus 27-én Moldova is kikiáltotta függetlenségét. Erre válaszul egy nappal később, augusztus 28-án a Dnyeszteren túli területek kinyilvánították elszakadásukat Moldovától. Az így létrejött „Dnyeszteren Túli Moldovai Köztársaság” fővárosa Tyiraszpol lett. Az új „államot” csak Oroszország ismerte el, a nemzetközi közösség nem.

A Moldovai Köztársaság 1992 tavaszán megkísérelte fegyveres erővel visszaállítani az ország területi integritását. Az április elején kezdődő, körülbelül ezer halálos áldozattal járó harcoknak az vetett véget, hogy a szakadárak oldalán beavatkozott a térségben állomásozó 14. orosz (volt szovjet) hadsereg. A július 6-án megkötött fegyverszüneti egyezmény pedig már egyenjogúként kezelte a szakadár tyiraszpoli kormányt, legitímálta is a szakadár terület különállását. A megállapodás értelmében a nyugalom szavatolására békefenntartó erőként Transznyisztriában maradtak a 14. orosz hadsereg egységei, amelyek a rend fenntartásában együttműködtek a moldáv és Dnyeszteren túli fegyveres erőkkel. Ezzel Moszkva egyértelműen a szakadár köztársaság pártjára állt, katonai erővel biztosítva a Dnyeszteren túli területek különállását. A vitás kérdések kezelésére ötoldalú konzultációs mechanizmust hoztak létre Moldova, Oroszország, Transznyisztria, az EBESZ és Ukrajna részvételével, ennek munkáját azonban a szakadár vezetés, kihasználva a konszen-

zusos döntéshozatal követelményét, folyamatosan blokkolja. Ez utóbbi kapcsán egyes elemzők egyenesen azt állítják: mind a tyiraszpoli vezetés, mind a PMR-t kívülről támogató erők sokkal inkább érdekeltek a válság *prolongálásában*, mintsem abban, hogy bármilyen módon „megnyerjék” a konfliktust.

A rendezés akadályai

A transznyisztriai konfliktust a moldáv vezetés egyedül képtelen megoldani. A szakadár „állam” ugyanis – noha a területen viszonylag jól működő gazdaság jött létre – kizárólag Oroszország folyamatos gazdasági és politikai támogatásával, valamint az orosz csapatok jelenlétének köszönhetően tud fennmaradni. Moszkva a tyiraszpoli rendszert térségbeli geopolitikai érdekeinek érvényesítéséhez használja, hiszen Transznyisztria révén Moldovára és Ukrajnára egyaránt tud hatni. Ebből és a *megoldás* helyett a *meg nem oldást* szolgáló intézményrendszerből következő, hogy a helyzet Oroszország akarata ellenére nem rendezhető, erre Moldova – az épp aktuális moldáv kormány irányultságától és összetételétől teljesen függetlenül – önjerejéből nem képes.

Katonai okok

A válság megoldási lehetőségei közül a katonai opció legutoljára az 1992-es polgárháború idején merült fel komolyan. A fegyveres *fenyegetettség* tényét az érintett elitiek természetesen folyamatosan hangsúlyozzák mindkét oldalon, de tényleges *fenyegetésre* sosem került sor, legalábbis a mérvadó politikai erők részéről nem. Minden részt vevő fél egyetért abban, hogy békés megoldást kell találni.

A status quo fenntartásában érdekelt Dnyeszteren túli vezetés a számára kedvező jelenlegi helyzetet nem tenné kockára egy fegyveres összecsapás kiprovokálásával. Tyiraszpol belső legitimitációja a védekezés szükségszerűségére épül, a támadás soha nem is volt az opciók között.

Moldova számára szintén teljesen irreális bármiféle katonai megoldás, mind a szándékok, mind pedig a képességek oldaláról. Egy fegyveres összecsapás politikai kockázatai (tekintettel Chişinău európai integrációs törekvéseire, az Oroszországhoz fűződő viszonyára, beleértve a szinte teljes energiatünetőséget, a Moldova területén

élő orosz lakosság reakcióira stb.) egyszerűen vállalhatatlanok Chişinău számára, továbbá nincsenek meg az ehhez szükséges képességei sem. A szakadár „köztársaság” ugyanis az ott állomázosó – 1997-ben jelenlétük „hivatalosabbá tétele” érdekében Operative Group of Russian Forces-ra (OGRF) átnevezett – orosz „békefenntartó” erőkkel együtt katonailag lényegesen erősebb az anyaországnál.

Gazdasági okok

A moldáv gazdaságban az agrárszektor hagyományosan meghatározó szerepet

Katonai erőviszonyok Moldova és Transznyisztria között

Fegyveres erők	PMR	OGRF	PMR+OGRF	Moldova
Összlétszám	7200	3100	10 300	6800/15 400
Harcokocsik (T-64)	18	117	135	0
Páncélozott szállító harcjárművek (BMP, BTR-60, 70, 80, BRDM, TAB-71)	84	207	256	209/227
100 mm, vagy annál nagyobb űrméretű tüzérségi eszközök	38	96	134	79
Aknaveetők	75	32	107	115
Páncéltörő ágyúk	16	0	16	36
Páncéltörő rakéták	30	min. 105	min. 135	231
Légvédelmi tüzérség (löveg)	49	n.a.	49	23/29
Légvédelmi rakéták (indítóberendezés)	42	n.a.	42	69
Harci repülőgépek (MiG-29)	0	0	0	6
Harcba vethető repülőgépek (Jak-50 és 52) – szükség esetén felfegyverezhetők	12	0	12	0
Szállítóhelikopterek – szükség esetén felfegyverezhetők	8	n.a.	8	12
Szállító repülőgépek	5	0	5	0
Járőrhajók	0	0	0	0/2

A táblázat a 2004-es állapotokat tükrözi. A PMR rövidítés Transznyisztria „hivatalos” államnevének rövidítése, míg az OGRF az itt állomázosó orosz csapatoknak a nemzetközi szakirodalomban használt nevét, az Operative Group of Russian Forces-t jelenti.

Felszerelés tekintetében a Transznyisztriára vonatkozó adatok csak a Védelmi Minisztérium alárendeltségébe tartozó fegyvereket és eszközöket mutatják, a többiről nincsenek megbízható adatok. Egyedülként a fegyveres erők összlétszámát lehet hozzávetőleges pontossággal megbecsülni.

A moldáv fegyveres erők esetében a második szám a Védelmi Minisztérium, a csendőrség és a határőrség erőinek összességét jelenti.

Forrás: Pinte, 126–127. o.

játszik. Az ország adottságai kiválóak a gyümölcs-, szőlő- és dohánytermeléshez, a moldovai borok és konyakok pedig az egész kelet-európai térségben ismert és elismert márkák. Az ipar viszont alulfejlett, ráadásul a szovjet időszakban végrehajtott iparfejlesztések a Dnyeszter keleti partjára koncentráálódtak. Így Transznisztria elszakadása azt a sajátos helyzetet eredményezte, hogy a hajdani Moldáv SZSZK teljes nehézipara és legtöbb erőműve is a szakadár területen „maradt”, így Chişinău sok tekintetben függésbe került Tyiraszpoltól.

Ezek közül a legkritikusabb az energiaellátás kérdése. Az ország teljes földgázszükségletét orosz importból fedezi, a fő vezetékek pedig áthaladnak Transznisztriaán. Ennek következtében a szakadár „köztársaságnak” – pontosabban a mögötte álló Oroszországnak – komoly zsarolási potenciálja van az anyaországgal szemben. A moldáv vezetéssel szemben Moszkva folyamatosan alkalmazza az energiaárak emelését mint tárgyalási eszközt (Moldova 2007 végén még 170 dollárt fizetett ezer köbméter földgázért, 2009 első negyedévében viszont már 250 dollár az ár), a MoldovaGaz vállalatban pedig a Gazprom már többségi tulajdont szerzett. Ráadásul a transznisztriai rezsim az elmúlt közel két évtizedben igen komoly, körülbelül másfél milliárd (!) dollárra tehető adósságot halmozott fel, a tranzitpozíciót kihasználva ugyanis rendszeresen nem vagy csak késve fizet a felhasznált gázért. Moszkva pedig időről időre felveti, hogy ezt a gáztartozást a moldáv kormánynak kellene megfizetnie. Moldova energiabiztonsági helyzetét tovább nehezíti az ukrán gáztranzittól való függés. A 2009. januári orosz–ukrán konfliktus „mellékhatásaként” Moldovában is komoly fennakadások keletkeztek, szá-

mos vidéki településen napokig egyáltalán nem volt gáz.

Rendezési tervek

A konfliktus megoldására az elmúlt közel két évtizedben számos rendezési terv született. A Jevgenyij Primakov által 1997-ben előterjesztett, Lucinschi moldáv elnök és Szmironov transznisztriai vezető által is aláírt memorandum lényegében Moldova konföderatív átalakításával oldotta volna meg Transznisztria reintegrációját. Megvalósítása azonban Chişinău és Tyiraszpol eltérő értelmezése miatt valójában el sem kezdődött.

Az 1999-es isztambuli EBESZ-csúcson a pénzügyi válság miatt meggyengült Oroszország vállalta, hogy 2002-ig kivonja csapatait Moldovából és Grúziából. Ez alapvető feltétele volt annak, hogy a nyugati államok ratifikálják az adaptált CFE-szerződést. Az első két évben a Transznisztriaiból való kivonulás akadozva ugyan, de haladt, és a 14. hadsereg lőszerkészleteinek – több mint 40 000 tonnának! – közel a felét el is szállították, ám a folyamat fokozatosan lelassult, 2003 után pedig teljesen leállt. Oroszország arra hivatkozik, hogy a szakadár köztársaság területén maradt csapatai már nem esnek az isztambuli megállapodás hatálya alá, hanem Moszkva és Tyiraszpol bilaterális megállapodása keretében állomásoznak továbbra is a szakadár köztársaság területén.

A „narancsos forradalmat” követően markánsan európai orientáltságú külpolitikát folytató új ukrán vezetés több rendezési javaslatot is készített (például a Porosenko-, illetve a Juscsenko-terv), de a pluralitás inkább az ukrán elit belső megosztottságát, mintsem versengő elkötelezettségét jelezte. Juscsenko kezdeményezé-

Az EUBAM. Az Európai Unió 2005 decemberében indította el első ún. határtámogató misszióját Moldovába. Az EUBAM (European Union Border Assistance Mission to Moldova) fő feladata moldáv–ukrán határszakaszon – beleértve a transznysztriai határt is – a határőrizet hatékonyságának a növelése, valamint a moldáv és ukrán hatóságok segítése a szervezett bűnözés elleni küzdelemben. A misszió parancsnoka a magyar Bánfi Ferenc rendőr tábornok.

sét Voronyin moldáv elnök is támogatta, ám az Moszkva ellenállása, valamint az ukrán belpolitikai helyzet destabilizálódása miatt végül megghiúsult. A két elnök közös fellépésének talán legnagyobb, hosszú távon is ható hozadéka az volt, hogy megerősítette az EU elkötelezettségét Moldova iránt. Többek között ennek eredménye volt az EUBAM-művelet 2005 decemberében történt elindítása is.

Az eddigiekről gyökeresen eltérő megoldást javasolt a Román Akadémiai Társaság (*Societatea Academica din Romania – SAR*) nevű civil szervezet 2005 szeptemberében publikált rendezési terve. A javaslat szerint Moldovának folytatnia kellene az euroatlanti integrációt, azonban a szakadár „köztársaság” nélkül. A transznysztriai probléma rendezésével meg kell várni, hogy Románia EU-csatlakozásával kedvezőbbé váljanak a tárgyalási feltételek, addig pedig Transznysztriát nemzetközi embargóval el kell szigetelni. Bár a szakadár „köztársaság” végleges státusának kérdését nyitva hagyta, a SAR-javaslatot markánsan román szemszöge és az általa javasolt határozott lépések mindenképp kuriózzummá teszik a többi rendezési terv között.

A megvalósításhoz legközelebb egy 2003-as orosz javaslat, az úgynevezett Kozak-memorandum jutott. Az ekkor hivatalban lévő holland EBESZ-elnökségnek

olyan tervei voltak, hogy felkéri az EU-t, küldjön egy ezerfős békefenntartó missziót a térségbe. Ezt megakadályozandó Moszkva a térségbe küldte Dmitrij Kozakot, az elnöki adminisztráció alelnökét, aki hetek alatt kidolgozta saját, föderatív egyesítést szorgalmazó javaslatát. A Kozak-memorandum által javasolt be rendezkedés lényegében vétőjogot biztosított volna Tyiraszpolnak az új állam minden lényegi kérdésében. Voronyin elnök mégis majdnem elfogadta a megállapodást, szándékát csak azután változtatta meg, hogy az amerikai nagykövet személyesen, Javier Solana pedig telefonon kérte erre. Putyin már úton volt az aláírási ceremóniára, amikor előző nap, november 24-én este megkapta Voronyin elutasító válaszát. Az orosz elnöki különgép leszállás nélkül visszarepült Moszkvába, a moldáv–orosz viszony pedig sosem látott mélypontra süllyedt.

A Kozak-memorandum. A Dmitrij Kozak orosz diplomata által 2003 késő őszén kidolgozott rendezési terv Moldova föderális átalakítását javasolta. A fokozatosan kiépítendő föderális állami struktúra azonban úgy lett megtervezve, hogy Transznysztria a szövetségi ügyek minden területén aránytalanul nagy befolyást élvezett, lényegében „túszul ejthette” a chişinăui központi kormányzatot. A létrehozandó rendszerben a szövetségi ügyekben való döntéshez a szenátusbéli szavazatok legalább 75 százalékát kellett volna megszerezni. A 26 fős szenátusban a népesség 12 százalékát alkotó szakadár „köztársaság” kilenc szavazattal rendelkezett, a kb. öt százalékos jelentőségű Gagauzia négygel, míg Moldova többi része összesen 13-mal – azaz Chişinău még a gagauzok támogatásával sem lett volna képes Tyiraszpol akarata ellenére dönteni. Csatolták továbbá a memorandumhoz Szergej Ivanov orosz védelmi miniszter és Igor Szmironov tyiraszpoli „elnök” megállapodását arról, hogy a memorandum garantálására 2000 orosz „békefenntartó” érkezzen az országba, húsz (!) évre szóló mandátummal.

A moldáv–orosz viszony 2003 után

A Kozak-memorandum elutasítását követően a moldovai kommunista párti vezetés fokozatosan európai irányú külpolitikai fordulatot hajtott végre. Moldova üdvözölte az Európai Unió szomszédságpolitikájának, az ENP-nek az elindítását. Az ukrainai forradalmat követően a moldáv elnök aktívan közreműködött abban is, hogy 2005 tavaszán „életet leheljenek” a meglehetősen oroszellenes élű, 1997-ben alakult, ám azóta alig működő GUAM-ba is.

A moldáv külpolitika változására Moszkva gazdasági és politikai ellenintézkedések egész sorával válaszolt. A külföldön munkát vállaló moldávok legnagyobb része, több mint fele Oroszországban dolgozik, így amikor Moszkva korlátozni kezdte a moldáv állampolgárok munkavállalását, ez érzékeny veszteséget okozott a lakosságnak. Hasonlóan súlyos hatású volt a moldáv borok importjának leállítását 2005 tavaszán, élelmiszer-biztonsági okokra hivatkozva. Sajátos, már-már a nyílt fenyegetés kategóriájába tartozó esemény volt, amikor a *Kommerszant* című lap 2005. június 8-i számában megjelent egy cikk arról, milyen eszközökkel tudná Oroszország megakadályozni Moldova további európai közeledését. Ugyancsak az orosz ellenintézkedések közé sorolható a Transznisztríában 2006 szeptemberében rendezett függetlenségi népszavazás, amely a régió Moldovától való elszakadását és az Oroszországhoz való csatlakozás lehetőségét támogatta.

Az orosz nyomásnak a moldáv kormány nem sokáig tudott ellenállni. Az újabb, ezúttal oroszbarát fordulatra 2007 nyarán került sor. Egyes elemzők ezt konkrét dátumhoz is kötik, mégpedig a 2007. június 10-i Voronyin–Putyin találkozóhoz, amelyen az

is felvetődött, hogy Moszkva és Moldova közösen rendezné a transznisztriai kérdést a szakadár terület méltányos reintegrációjával, valamint az ottani orosz tulajdonszerzések legitimálásával. Noha ez a terv egyelőre nem valósult meg, kétségtelen tény, hogy Moldova az elmúlt másfél-két évben ismét markánsan oroszbarát külpolitikát folytat, amely, mintegy ellensúly jelleggel, erőteljes románellenességgel is párosul.

A román dimenzió

Az ország történelmi múltjából és vegyes lakosságából adódóan a rendszerváltás utáni moldáv politikai életben több-kevesebb intenzitással mindig is jelen voltak a román irányultságot képviselő pártok és szervezetek. Erejük és támogatottságuk folyamatosan növekszik. A jelenségben a demográfia játsza a fő szerepet: az orosz ajkú lakosság aránya folyamatosan csökken, a fiatalabb moldáv generációk döntő többsége már nem tud rendesen oroszul, egyértelműen a románt tartja anyanyelvének. Ennek megfelelően a fiatalok a nyelv és a kultúra révén erősen kötődnek Romániához, amit a román oktatás- és kultúrpolitika számos ösztöndíjjal, könyvkiadással, rendezvényekkel és persze a média révén is erősít.

A jelenség nem új, és nem is célszerű feltétlenül „ördögtől valónak” tekinteni. Románia számára a moldovai területekhez való viszonyulás hasonlóan komplex és ellentmondásos, mint a magyar Trianon-probléma. Az országhatárokon túl élő, ám román nyelvű, magát egyre nagyobb arányban románként definiáló moldovai lakossághoz való viszonyulás tekintetében pedig Románia helyzete nagyban hasonlít Magyarországnak a határon túli magyarok támogatása érdekében kifejtett tevékenységéhez.

A román diplomácia rendkívüli, kizárólag az eredményekre koncentráló hatékonyságát jól mutatja a kisebbségi kérdés gyökeresen eltérő értelmezése román–magyar és román–moldáv viszonylatban. Amíg Bukarest folyamatosan hátrítja, illetve gyengíti Budapest törekvéseit a romániai magyarok jogainak védelmére, illetve kiterjesztésére, addig Chişinăuval szemben szünet nélkül érzékelteti, hogy a történelmi múlt okán „alanyi jogon” nyilváníthat véleményt moldáv belpolitikai kérdésekben is. Figyelembe véve, hogy Moldovában 2001 óta kommunista párti kormány van hatalmon, ez a fajta román attitűd eleve komoly konfliktusforrást jelent, ráadásul a moldáv–román viszony az 1994-es egyesülési népszavazás óta egyébként is szinte folyamatosan feszült. A helyzetet tovább bonyolítja a Voronyin és a szókimondásáról híres Traian Băsescu közti személyes ellentét is.

Románia európai uniós tagsága komoly lendületet adott a román orientációjú moldáv politikai erőknél és szervezeteknek, hiszen a csatlakozás közeledtével a román identitás – legalább a szabad utazást lehetővé tevő román útlevél megszerzésének erejéig – egyre vonzóbbá vált moldávok százezrei számára. Így Bukarestnek az a 2006-os kezdeményezése, hogy a történelmi múltra hivatkozva megkönnyítse a moldáv állampolgárok számára a román állampolgárság megszerzését, több okból is komoly felháborodást váltott ki Chişinăuban. A moldáv vezetés egyrészt attól tartott, hogy ez tovább erősítheti a már most is roppant súlyos szociális és demográfiai problémát jelentő elvándorlást, másrészt saját állampolgárai védelmére való hivatkozással Románia legitimitációt nyerne a moldáv belpolitikába való beavatkozásra. Ez utóbbi félelem egyébként, mint azt látni fogjuk, az áprilisi parlamenti választás körüli politikai küzdelem során valóságnak is

bizonyult. Arról ellentmondásos adatok láttak napvilágot, hogy hány moldáv igényelt román állampolgárságot: a becslések hat-százézer és egymillió fő között változnak. A ténylegesen elfogadott állampolgársági kérelmek száma ennél jóval alacsonyabb, körülbelül száz-százhuszezer.

A 2009. április 5-i parlamenti választás...

A moldovai parlament 101 fős, egykamarás, a választás egyfordulós, listás. A parlamenti küszöb magas, hat százalék, egyéni jelöltek esetében három százalék. Az ezt átlépni nem tudó pártokra és egyéni jelöltekre adott voksokat a szavazatszámolás végén visszaosztják a sikeres pártok között. A tavaly módosított választási törvény kizárta pártszövetségek indulását. Moldáv sajátosság, hogy a parlament választja az elnököt is, néhány héttel a parlamenti választás után.

A választásokra eredetileg tizenöt párt és hat független regisztrálta magát, ám a visszalépések után végül csak tizenkét párt és öt egyéni jelölt szállt versenybe. Közülük az előzetes közvélemény-kutatások alapján négy pártnak volt komoly esélye a parlamentbe jutásra. A legerősebb a 2001 óta kormányzó Moldovai Köztársaság Kommunista Pártja (PCRM), melyet az ország elnöke, Vlagyimir Voronyin vezet. Mint az előzőekben láttuk, a PCRM markánsan oroszbarát irányultságú. A másik három párt egyértelműen ellenzéki beállítottságú. A Mi Moldovánk Szövetséget (AMN) a volt chişinăui polgármester, Serafim Urechean vezette. A Liberális Párt (PL) elnöke Mihai Ghimpu, ám a párt listájának első helyén a jelenlegi chişinăui polgármester, a 31 éves Dorin Chirtoaca állt. A harmadik, markánsan román orientációjú és antikommunista

párt a Moldova Liberális Demokrata Pártja (PLDM), melynek elnöke és listavezetője az üzletember Vlad Filat.

A hivatalos kampányperiódus viszonylag rövid, és a nemzetközi megfigyelők jelenlétének köszönhetően posztszovjet mércével mérve viszonylag plurális és tiszta is. A valós kampánytevékenységet a kormányzat – kihasználva az elektronikus médiában meglévő túlsúlyát – már a hivatalos kampányidőszak előtt fél évvel megkezdi, ekkor „állítják be” különböző eszközökkel (perek, korrupciós vádak stb.) az ellenzéki pártok imázsát kellően negatívra, a kormányzó kommunista pártét pedig vonzóra.

A kampányidőszakban a kommunista párt és Voronyin elnök számos alkalommal azzal vádolta Romániát, hogy a PL és főképp a PLDM támogatása révén tevőlegesen beavatkozik a moldáv választás folyamatába. Erre megfelelő alapot adott az a tény, hogy mindkét párt jelöltjei között sokan román állampolgárok is. A román–moldáv viszony a választást megelőző héten kritikussá vált, ugyanis a román orientációjú politikai erők nagy ünnepség keretében emlékeztek meg 1918. március 27-ről, Besszarábia Romániához való csatlakozásáról, aminek erős aktuálpolitikai felhangja is lett.

...és az azt követő tiltakozási hullám

A választások hivatalos végeredményének kihirdetésére a moldáv szabályozás szerint a központi választási bizottságnak öt nap állt rendelkezésre. Április 5-én este még csak az előzetes exit poll eredmények láttak napvilágot, amelyek erős, 44,17 százalékos kommunista vezetést mutattak, ám a PCRM az így járó 55 mandátummal nem lett volna olyan helyzetben, hogy egyedül tudjon elnököt választani, hi-

szen ahhoz 61 hely kell. A választást követő hétfő reggelre az eredmények feldolgozottsága meghaladta a 97 százalékot, és eszerint a kommunista párt éppen megszerezte volna a szükséges 61 mandátumot. Noha később, a feldolgozás előrehaladtával kiderült, hogy mégis csak 60 mandátuma lesz a kommunistáknak, ezt a hét elején még nem lehetett tudni.

Éppen ennek a „kritikus tömegnek” az elérése vezette a három ellenzéki pártot, amikor április 7-re, kedden 10 órára nagy tiltakozó gyűlést hívtak össze a moldáv kormány épülete előtti térre. Ellenzéki politikusok és független elemzők már a választás előtt is folyamatosan csalásokkal vádolták a kormánypártot, ám a helyzetet igazán a 61 mandátumos határ várható átlépése élezte ki. A hangulatot az is feszültté tette, hogy az EBESZ Parlamenti Közgyűlésének delegációját vezető Petros Efthymiou már 6-án kijelentette: „Örömmel tölt el a demokrácia fejlődése Moldovában. Ezek nagyon jó választások voltak, és erősen bízom ennek az országnak a jövőjében.” Ennek a deklarációnak a töretlen optimizmusa ellentétben állt mind az ellenzéki pártok támogatóinak elkeseredettségével, mind az exit poll és a hivatalos eredmények közti feltűnő különbséggel. Első nyilatkozataikban egyébként mind az EBESZ, mind az EU megfigyelői alapvetően legitimnek ismerték el a választásokat, noha számos hiányosságra rámutattak a kampány lebonyolítását illetően.

A moldáv parlament és az elnöki palota „ostroma”

Ilyen környezetben kezdődött el április 7-én délelőtt a demonstráció a kormány épülete előtt. Késő délelőtt máig nem tisztázott módon néhány, arcát maszkkal, kendővel eltakaró demonstráló arra kezdte el buzdítani

az összegyűlt néhány ezer fős tömeget, hogy vonuljanak át a kormány épületétől a Ștefan cel Mare sugárúton néhány száz méterre fekvő parlament és a vele szemben lévő elnöki palota elé. Itt mintegy 80-100 tüntető kövekkel kezdte dobálni a parlamentet. Az épület védelmére felsorakozott, csak sisakkal és pajzzsal, ám távolra ható eszközökkel (könnygázszóró, gumilövedékes puskák stb.) nem felszerelt, kis létszámú rendőri alakulat – amely, mint utóbb kiderült, kiképzésüket még be sem fejezett rendőr szakközépiskolásokból állt – a kődobálás elől hamarosan visszavonult. Ezt követően még történt egy bátortalan kísérlet a több ezer fős demonstráció felosztatására, ám a vízgyűként bevetni próbált páncélozatlan tűzoltóautó védtelennek bizonyult a kődobálással szemben. Körülbelül délre a parlament védelem nélkül maradt. Az elnöki palota őrsége valamivel tovább tartotta magát a bejáratnál elhelyezett tűzoltó fecskendők segítségével, ám csak addig, amíg a tüntetők el nem zárták az épület vízellátását. Ezt követően az elnöki palota is a demonstrálók kezére került. Mindkét épületet kifosztották, tetejükre európai uniós és román zászlókat húztak fel, az elnöki palota homlokzatára pedig kikerült egy Nagy-Romániát ábrázoló transzparens is.

A különféle moldáv és külföldi – főképp internetes – hírcsatornák egyenes adásban közvetítették az eseményeket, több száz tüntető készített fénykép- és videofelvételeket. Mind a parlament, mind az elnöki palota „ostroma” során sajátos jelenség volt, hogy csak nagyon kis létszámú, száznál is kevesebb tüntető vett részt aktívan az erőszakos cselekményekben. A fényképekről is látható – és jelen sorok írója személyes megfigyelésével is megerősítheti –, hogy a demonstrálók többsége inkább döbbsen, csendes rémülettel figyelte a „kemény mag” által végzett pusztítást. Szokatlan volt a

rendőrségnek a hamvába holt oszlatási kísérletet követő teljes passzivitása is a nap hátralévő részében. A Jurnal TV által készített felvételekről kiderül, hogy mind a parlamentre, mind az elnöki palotára ugyanaz a máig azonosíthatatlan személy húzta fel a román zászlót – ráadásul a parlament tetején az is látható, hogy a műveletben két rendőregyenruhás alak is segített neki.

Mindezek alapján az ellenzéki pártok vezetői már április 7-i, délutáni közös nyilatkozatukban is provokációkról beszéltek. Azzal vádolták a kormányt, hogy az ellenzéki pártok tiltakozó megmozdulását akarták – bel- és külföldön egyaránt – befeketíteni, ellehetleníteni a parlament feldúlásával végződő erőszakos cselekményekkel.

Voronyin elnök válaszként államcsínykísérlettel vádolta meg az ellenzéki pártokat, Romániát pedig azzal, hogy Bukarest állt a zavargások hátterében. Ennek nyomán persona non gratának nyilvánították Románia chișinăui nagykövetét, és hazahívták Bukarestből a moldáv nagykövetet. Ezzel párhuzamosan a rendőrség – emberi jogi szempontból erősen vitatható módon – tömegesen kezdte letartóztatni a demonstrációban való részvétellel vádolt fiatalokat, Zinaida Greceanii miniszterelnök pedig bejelentette, hogy a kormány akár fegyveres erő bevetésével is kész megvédeni az állami épületeket. Mindezek hatására a kedélyek lecsillapodtak, újabb tömeges erőszakos cselekményekre nem került sor, a további demonstrációk már mind békésen végződtek.

A végleges eredmény megszületése

A hatalom néhány nap után elfogadta az ellenzék azon követelését, hogy számolják újra a leadott szavazatokat, sőt az első hi-

rek szerint még a választói névjegyzék és a szavazólisták ellenőrzését is jóváhagyták. Valójában azonban csak a leadott szavazatok újraszámolására kerülhetett sor, az ellenzék arra nem kapott lehetőséget, hogy részletes ellenőrzés céljából lemásolhassa a szavazólistákat. Mivel nem kívánták jelenlétükkel legitimálni a folyamatot, az ellenzéki pártok nem is vettek részt az újraszámolásban. Állításaik szerint ugyanis az érdemi szabálytalanságok nem a tényleges szavazás idején, hanem még a választói névjegyzék összeállításakor történtek, így kerülhetett sor a valós létszámnál mintegy négyszázezerrel (!) több szavazat leadására. Ezen a ponton viszont csak a leadott szavazatokat újraszámolni a listák ellenőrzése nélkül értelmetlen. Az április 21-én lezárult újraszámolás érdemben nem változtatott az eredményen, mert a leadott szavazatok számában csak minimális, az átlagos számolási hibahatáron belül eső eltéréseket regisztráltak. Így a mandátumok eloszlása változatlan maradt.

Az i-re az tette fel a pontot, hogy április 22-én a moldáv alkotmánybíróság legitimnek ismerte el a választások végeredményét, és egyben elutasította az ellenzéki pártoknak a választási csalások kivizsgálást követelő beadványát. Dumitru Pulbere alkotmánybírósági elnök indoklása szerint az ellenzék túlságosan lassan nyújtotta be az általuk összegyűjtött bizonyítékokat. Az alkotmánybíróság végleges és

megfellebbezhetetlen döntése értelmében tehát a 101 fős parlamentben a Moldovai Köztársaság Kommunista Pártjának 60, a Liberális Pártnak és a Liberális Demokrata Pártnak 15–15, míg a Mi Moldovánk Szövetségnek 11 képviselője lesz.

Kitekintés

Az ellenzéki vezetők továbbra is előrehozott választásban reménykednek, ám erre csak akkor nyílna érdemi esély, ha a parlament nem tudna új elnököt választani. A moldovai politikai kultúra ismeretében azonban biztonsággal kijelenthető, hogy a szükséges 61 mandátumhoz hiányzó egyetlen szavazatot a kommunisták a rendelkezésükre álló eszközök segítségével képesek lesznek biztosítani.

A moldáv–román viszony várhatóan stabilizálódik majd, amint lezajlik az elnökválasztás. Noha a moldáv alkotmány értelmében a második elnöki ciklusát befejező Voronyint harmadjára már nem lehet elnökké választani, befolyását a kommunista párt vezetőjeként is feltehetően képes lesz megőrizni. Ebből és az ország korábban tárgyalt függő helyzetéből következően középtávon sem várható, hogy jelentős változás áll be a moldáv külpolitika alapvetően oroszbarát irányultságában. Annak előrejelzése viszont még korai volna, hogy ez milyen hatást gyakorol majd a transznyisztriai konfliktus rendezési esélyeire. ■

Irodalom

Constitutional Court approves April 5 election results. <http://www.azi.md/en/story/2518>.

Cutler, Robert M.: *Moldova/Transdnistria. Foreign Policy in Focus. Self-Determination Conflict Profile.* Dátum nélkül. <http://www.selfdetermine.org/pdf/overview/OV moldova.pdf>.

External debt of unrecognized "Transnistria Republic" grew by 120 times.

Elérhető: <http://en.apa.az/news.php?id=96711>.

- King, Charles: *The Moldovans. Romania, Russia and the Politics of Culture*. Stanford, California, 2000, Hoover Institution Press.
- Löwenhardt, John: *The OSCE, Moldova and Russian diplomacy in 2003*. Clingendael Institute. The Hague, April 2004.
http://www.clingendael.nl/publications/2004/20040426_1%C3%B6wernhardt.pdf.
- Memorandum on the Basis for Normalization of Relations Between the Republic of Moldova and Transdnistria*. Moscow, 8 may 1997. http://www.osce.org/documents/mm/1997/05/456_en.pdf.
- Moldova will pay US\$250 for Russian natural gas in 2009*. <http://economie.moldova.org/news/moldova-will-pay-us250-for-russian-natural-gas-in-2009-178308-eng.html>.
- Moldova's elections met many international standards, but further improvements are needed, observers say*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, Press release.
http://www.osce.org/odihr/item_1_37139.html.
- Moving Forward in the Baltic Black Sea Region After the War in Georgia and in the midst of the Global Economic Recession*. Konferencia a Moldova Foundation szervezésében, 2009. március 27., Iași.
- Mungiu-Pippidi, Alina – Naval, Ion: *Cum putem ajuta Moldova să se ajute pe sine?* SAR Policy Brief No. 16. <http://www.sar.org.ro/Polycymemo16.pdf>.
- Opposition has no right to make copies of electoral lists*.
<http://www.e-democracy.md/en/elections/parliamentary/2009/electoral-news/20090414/#c2>.
- Opposition was too slow, Constitutional Court Chairman says*. <http://www.azi.md/en/story/2549>.
- Outlook for 2007-2008. International Relations*. EUI Country Report, August 2007.
http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/d-md20070911_07/d-md20070911_07.en.pdf.
- Pintea, Iurie: *The Military Aspect of the Conflict Settlement in the Eastern Part of the Republic of Moldova*. In Barbarosie, Arcadiu Dr. – Nantoi, Oazu (eds.): *Aspects of the Transnistrian Conflict*. Chișinău, 2004, Institutul de Politici Publice, 95–137. o.
- PL, PLDM and AMN not willing to participate in vote recount*.
<http://www.e-democracy.md/en/elections/parliamentary/2009/electoral-news/20090414/#c1>.
- Popescu, Nicu: *The EU in Moldova – Settling Conflicts in the Neighbourhood*. *Occasional Paper*, No. 60. Paris, October 2005, Insitute for Security Studies, 17. o.
- Rácz András: *Román–moldáv évfordulós feszültség*. Gyorselemzés. Magyar Külügyi Intézet.
<http://www.hiia.hu/index.php?oldal=23&kep=2&gyors=10>
- The Exit Poll Results*. <http://www.e-democracy.md/en/elections/parliamentary/2009/exit-poll/>.
- Weeks, John et al.: *Republic of Moldova: Economic Policies For Growth, Employment and Poverty Reduction*. UNDP Moldova, 2005.
- Wróbel, Jacek: *Transnistria. Armed conflicts in the post-soviet region. Present situation. Prospects for settlement. Consequences*. Prace OSW/CES Studies. No. 9. Warsaw, June 2003, 54. o.
- Plan pobjedi nad Moldaviej. *Kommerszant*, 2005. június 8.
<http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=583797>.
- Sztyepanjuk, Viktor: *Goszudarsztvennoszty moldavszkogo naroda*. Kisinyov, 2006, 630. o.